

Verslag van de Rondetafelconferentie voor Afrikaans

28 mei Amsterdam

Inleiding

In de dorre woestijn van Namakwaland, Zuid-Afrika, groeit een bijzondere boom, de kokerboom. Het is een vaalgroene plant die opeens kan uitbarsten in een heldergele kleurenpracht. Hij is het symbool van de wil om te overleven, zelfs in de meest barre omstandigheden.

En het is deze boom die in 2008 bij de oprichting van de Afrikaanse Taalraad (ATR) gekozen werd als zijn logo. Hij verzinnebeeldt de harde omgeving waarin het Afrikaans thans in Zuid-Afrika moet overleven. Maar ook de hoop op een betere toekomst voor een taal die ingevoerd is uit Europa, maar wortel geschoten heeft aan de zuidpunt van Afrika.

Tijdens de apartheidsjaren was Afrikaans (en Engels) een beschermd taal en officieel is dat ook zo gebleven na de eerst vrije verkiezing in 1994. Volgens de nieuwe grondwet werd het Afrikaans één van de elf officiële talen die allemaal op dezelfde manier bevorderd en beschermd zouden worden onder de *Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad* (PanSAT). Als gevolg van gebrek aan geld en inefficiëntie heeft PanSAT echter bijzonder weinig tot stand gebracht.

Hetzelfde probleem deed zich voor met de beloofde Nationale Taalwet, die nog steeds niet opgesteld is. In 2010 moest er tenslotte een hofzaak aan te pas komen waarbij de rechter de staat twee jaar de tijd gaf om de nodige maatregelen te nemen om zijn plicht tegenover het Afrikaans en de andere minderheidstalen na te komen.

Intussen kan je bij sommige overheidsinstanties alleen nog maar in het Engels terecht en wordt het onderwijs in toenemende mate Engelstalig. Hierdoor zijn duizenden kinderen in Zuid-Afrika functioneel ongeletterd en blijven historisch achtergestelde groepen vastzitten in een vicieuze armoedecirkel. Verder wordt het de 600 000 nieuwe – meestal witte - armen van Zuid-Afrika ook steeds moeilijker gemaakt om uit het dal van armoede te klimmen. Dit bewijst dat armoede geen kleur heeft.

In Zuid-Afrika zelf zijn de activiteiten van een vakbond zoals de belangenorganisatie Solidariteit, *Die Stigting vir Bemagtiging deur Afrikaans* (SBA) en de oprichting (in mei 2008) van de ATR – een inclusief lichaam die alle groepen Afrikaanssprekenden vertegenwoordigt – voorbeelden van acties om door middel van Afrikaans mensen in Zuid-Afrika een betere toekomst te geven.

Maar de Afrikaanse kokerboom krijgt sinds kort ook aandacht uit Nederland en België. In mei 2008 hebben een aantal Zuid-Afrikaanse en Vlaamse en Nederlandse organisaties in Antwerpen onder voorzitterschap van Ludo Helsen, gedeputeerde voor Cultuur en Internationale Betrekkingen van die provincie, voor het eerst hun voelhoorns naar elkaar uitgestoken.

Op voorstel van een van de deelnemers, Joris Cornelissen (Nederlands-Zuid-Afrikaanse Vereniging, NZAV) werd er reeds kort na bovengenoemde conferentie besloten om het jaar daarop een tweede conferentie te organiseren onder auspiciën van de NZAV. De financiering daarvan werd aanvankelijk geheel gedragen door de Nederlandse Taalunie, met latere aanvullingen van de kant van de NZAV, Solidariteit en de SBA.

Het onderstaande verslag zal de volgende vragen aanspreken:

1. Wat was het hoofddoel van de conferentie?
2. Hoe is dit kernthema door de diverse sprekers op de conferentie ingevuld?
3. Na de conferentie: wat is de beste strategie om het hoofddoel van de conferentie ook in de praktijk te verwezenlijken?

Ad 1: Het hoofddoel van de conferentie

Het doel van de conferentie was in de eerste plaats praktisch: hoe kunnen Nederlandse en Vlaamse organisaties op een directe manier gekoppeld worden aan een Afrikaanstalig onderwijs- of opleidingsproject? Het leek de organiseerders de beste manier om een begin te maken met het behoud en de versterking van de positie van het Afrikaans.

Voor dit doel werden een aantal Zuid-Afrikaanse organisaties uitgenodigd om vooraf een project in te dienen en om dit tijdens de conferentie kort toe te lichten door middel van een presentatie.

De deelnemende Zuid-Afrikaanse organisaties waren:

- De ATR: Wannie Carstens, voorzitter
- De SBA: Christo van der Rhee, directeur
- De WAT (*Woordeboek Afrikaanse Taal*): Willem Botha, hoofdredacteur
- WOW (*Woorde Open Wêreld*, een onderdeel van het Woordfeest van Stellenbosch), Dorothea van Zyl, directeur en Fiona van Kerwel, projectleider WOW
- Solidariteit: Helpende Hand: Danie Langner, directeur, en Afriforum: Alana Bailey, directeur

Zij werden aangevuld door een spreker uit Nederland – Susan van der Rhee, Hogeschool Ede en een uit Vlaanderen – Koen Pauli, hoofdbestuur Marnixring – die de aanwezigen inlichtten over de mogelijkheden van uitwisselingsprogramma's tussen Zuid-Afrika enerzijds en Nederland en Vlaanderen anderzijds.

Het was bijzonder verblijdend dat de conferentie nog twee sprekers kon aantrekken: de Nederlandse ambassadeur in Zuid-Afrika, Rob de Vos, en de wereldvermaarde Ghanese taalsocioloog Kwesi Kwaa Prah.

De conferentie werd ingeleid door Joris Cornelissen (dagvoorzitter) en geopend door de voorzitter van de NZAV, Wieta Hopperus Buma.

Ad 2: Wat was de kernboodschap van elke presentatie?

Wannie Carstens, voorzitter van de **ATR** en hoogleraar Afrikaanse Taalkunde aan de *Potchefstroomse kampus van de Noordwes-Universiteit*, beklemtoonde – na een korte schets van de benarde situatie van het Afrikaans (zie de inleiding van dit verslag) – vooral de inclusieve, coördinerende en emanciperende rol die de ATR in de toekomst kan spelen. De ATR vertegenwoordigt alle Afrikaanssprekenden en alle organisaties die zich met Afrikaans bezig houden, inclusief de organisaties die op de conferentie aanwezig waren. Dit is heel belangrijk omdat het Afrikaans de taal is van iedereen – bruin, wit en zwart – die zich daarbij thuis voelt.

Het hoofddoel van de ATR is officiële erkenning door de Zuid-Afrikaanse regering als organisatie, zodat het namens alle Afrikaanssprekenden kan onderhandelen over de voortdurende schending van hun taalrechten en de achteruitgang van het Afrikaans als onderwijs- en opleidingstaal. Daarnaast ijvert de ATR voor meer financiële en politieke steun voor het Afrikaans, nationaal én internationaal.

Christo van der Rheede kwam twee keer aan de beurt als spreker. Allereerst lichtte hij de rol van de **SBA** toe bij de emancipatie van de bruine bevolking. Als bijna de helft van de leerlingen na een paar jaar lagere school niet kan lezen, dan is er iets drastisch verkeerd. De SBA probeert de vicieuze cirkel van armoede, bendegeweld, drugsgebruik en gebrekkig onderwijs te doorbreken door verschillende acties. Voorbeelden: het verstrekken van gratis leesmateriaal en leesprogramma's aan scholen, scholing van leerkrachten. Bij deze programma's zijn 350 lagere en 200 middelbare scholen betrokken. De overheid maakt daarbij steeds meer gebruik van de kundigheid van de SBA.

Op de lange termijn wil de SBA hierdoor het tekort aan vaardigheden aanspreken en het aantal gekleurde studenten aan universiteiten en voortgezet onderwijs verhogen. Hierdoor zal het Afrikaans als onderwijstaal voor het hoger- en beroepsonderwijs behouden kunnen blijven.

De tweede lezing van **Christo van der Rheede** sluit goed aan bij de activiteiten van de SBA: het onderwerp was het “maffe” idee van 'n Vrye Afrikaanse Universiteit (VAU). Het idee is “maf” omdat er voor de oprichting van zo'n instituut natuurlijk ongelofelijk veel komt kijken.

De inspiratie hiervoor komt van de Cida-universiteit van Terry Bletcher die in het jaar 2000 met bijna niets en 250 studenten begonnen is, maar thans jaarlijks een paar honderd afgestudeerde studenten aflevert.

Waarom een VAU? Allereerst komen veel te weinig bruine scholieren op universiteiten en instellingen van hoger onderwijs terecht. Als gevolg van de eerder genoemde armoede spiraal haken ze vroegtijdig op school af. Ten tweede worden Afrikaanstalige studenten benadeeld door het toenemend gebruik van Engels in het universitair onderwijs. Ten derde zijn de kosten van het universitair onderwijs zo hoog geworden dat dit buiten bereik van de meeste gezinnen komt. En tot slot kunnen de bestaande instellingen niet voldoende goed opgeleide mensen afleveren voor de Zuid-Afrikaanse economie, waardoor deze ernstig benadeeld wordt.

Alle reden dus om het “onmogelijke” ideaal van een gratis Afrikaanstalige, multiraciale en democratische universiteit na te streven.

Willem Botha van de **WAT** stelde een gezamenlijk project aan het publiek bekend van zijn organisatie en het *Wes-Kaapse Onderwysdepartement*.

Het doel van dit project is de ontwikkeling van software voor onderwijs in Afrikaans dat dan samen met de elektronische WAT gebruikt kan worden. Hierdoor wordt het niveau van dit onderwijs verbeterd en krijgt het ook meer aanzien. Het is de bedoeling om deze lessen uiteindelijk op alle 1540 scholen van West-Kaapland en in alle klassen in te voeren, maar vanwege de kosten worden ze in verschillende fasen geïntroduceerd. De eerste fase is de opleiding van leerkrachten en de installatie van de elektronische WAT bij 100 scholen.

Dit is een omvangrijk en langdurig project dat echter van fundamenteel belang is voor het voortbestaan van het Afrikaans.

Dorothea van Zyl

Het **WOW-project** (*Woorde Open Wêreld*) is 'n onderdeel van het jaarlijkse Woordfeest van de Universiteit van Stellenbosch. Het probeert de leesachterstand van veel leerlingen aan te spreken – in een internationale studie kwamen Zuid-Afrikaanse kinderen uit de vierde en vijfde klas van de lagere school als zwakste uit de bus wat betreft leesvermogen, begrip en geletterdheid – en hen te stimuleren om meer in hun moedertaal te gaan lezen en verder te studeren.

Het WOW-project bestaat uit een hele reeks activiteiten zoals een krantenproject, een forum voor leerkrachten, speelse studiegroepen voor scholieren en een dramaproject. WOW heeft ook een beperkt beursprogramma.

Danie Langner van de **Helpende Hand** legde allereerst er de nadruk op dat verbetering van de positie van een taal hand in hand gaat met de verbetering van economische en sociale omstandigheden. Als laatstgenoemde aangesproken worden, dan zal dat ook automatisch de positie van het Afrikaans ten goede komen.

De strijd tegen armoede - van bruin, maar tegenwoordig ook van ruim 600 000 blanken - heeft vier raakpunten met de strijd voor het behoud van je eigen taal:

1. Afrikaans kan het bindmiddel zijn voor de herleving van een sociaal geweten binnen de samenleving.
2. Begin aan de basis: de kleuterschool. Zorg voor goede leerkrachten, goede voeding en kweek vanaf het begin een leescultuur
3. Spreek het enorme tekort aan technische beroepen aan. Dit tekort ondermijnt de groei van de Zuid-Afrikaanse economie. Sol-Tech, een andere afdeling van Solidariteit, is een Afrikaanstalig technisch opleidingscollege dat al een aantal jaren probeert om dit tekort aan te pakken.
4. Afrikaanstalige studenten krijgen steeds minder kans op een goede vervolgopleiding in hun eigen taal. Het oprichten van eigen onderwijsinstellingen gecombineerd met beurzen voor Afrikaanstalige studenten zijn hier van fundamenteel belang.

Afrikaans is een broodzaak!

Alana Bailey van **Afriforum** verwees naar het belang van een actieve en onafhankelijke burgerlijke samenleving die buiten de partijpolitiek om onbeschaamd opkomt voor zijn rechten. Afriforum spitst zich vooral toe op de bevordering van het Afrikaans bij het onderwijs, het bedrijfsleven en de overheid. Er komen dagelijks klachten binnen van mensen die bij een overheidinstelling, bedrijf of school niet terecht kunnen in hun eigen taal. Afriforum stelt dit aan de kaak en oefent druk uit op genoemde instellingen en bedrijven om hun beleid te veranderen. Hierbij maakt Afriforum nadrukkelijk gebruik van de bestaande wetgeving.

In de nabije toekomst wil de organisatie een website in het leven roepen (www.afriforumafrikaans.co.za) waar instellingen en bedrijven geïdentificeerd kunnen worden die uitsluitend Engels gebruiken en waar het publiek binnen en buiten Zuid-Afrika ingelicht kan worden over onder meer klachtenprocedures. Zo'n website kan later hopelijk ook voor andere minderheidstalen ingesteld worden.

Susan van der Rhee van de **Hogeschool Ede** en **Koen Pauli** van de **Marnixring** hielden ieder een presentatie over uitwisselingsprogramma's tussen Zuid-Afrika enerzijds en Nederland en Vlaanderen anderzijds.

Susan is al jaren bezig met een uitwisselingsproject tussen de Hogeschool Ede en Zuid-Afrikaanse scholen. In haar boek *Caleidoscoop* beschrijft Susan hoe tot ongeveer eind jaren zestig in Nederland in leesboekjes van de lagere school aandacht werd besteed aan gedichtjes en korte verhalen in het Afrikaans. Door de culturele boycot verdween deze input. Echter, sinds enkele jaren zijn er studenten die een internationale stage in Zuid-Afrika lopen. Vooraf volgen ze een korte taaltraining Afrikaans om zich te bekwamen in de receptieve vaardigheden van het Afrikaans. Na hun stage in Zuid-Afrika zetten ze projecten op in hun basisscholen in Nederland om met kinderen/docenten te delen hoe het taalonderwijs in een meertalig land gestalte krijgt. Gekoppeld daaraan laten ze een 'oude traditie' herleven door kinderen in de bovenbouw op hun scholen weer in contact te brengen met Afrikaanse teksten, liedjes en de kinderen te laten ontdekken welke overeenkomsten en verschillen er zijn tussen beide talen die toch dezelfde oorsprong hebben.

Koen Pauli wees er allereerst op dat de Marnixring onder meer tot doel heeft om de Nederlandse - en bij implicatie ook de Afrikaanse – cultuur te bevorderen. Vanuit dat perspectief is de Marnixring bij uitstek geschikt om kinderen en volwassenen weer kennis te laten maken met elkaars cultuur en taal. Hiertoe stelt de Marnixring een scholenproject voor voor klassen in scholen uit Suid-Afrika, Nederland en Vlaanderen voor kinderen met een leeftijd vanaf 8-9 jaar met een mogelijke startdatum eind 2010 waarbij elkeen de correspondentie in de **eigen** taal voert en de leerlingen vooraf informatie krijgen over het land waarmee ze in contact komen. Marnixring verzamelt, in samenwerking met derden, de kandidaten en brengt de klassen met elkaar in verbinding. De communicatie verloopt via internet en de Marnixring zal elke drie maanden de vordering in de gaten houden door middel van typeformulieren.

Deze uitwisseling kan het begin worden van andere vormen van uitwisseling, bijvoorbeeld tussen technische opleidingen, stages door studenten en docenten. De bekende Nederlandse zanger Stef Bos en de eveneens bekende Belgische zangeres Dana Winner hebben zich bereid verklaard om bij deze uitwisseling betrokken te raken.

Behalve de vertegenwoordigers van de Zuid-Afrikaanse organisaties waren er nog twee sprekers, de heer **Rob de Vos, Nederlandse ambassadeur in Zuid-Afrika** en professor **Kwesi Kwaa Prah**, wereldberoemd taalsocioloog. Beiden hadden een aantal behartenswaardige zaken te vermelden.

De toespraak van Rob de Vos verwees in de eerste plaats naar de opmerkelijk veranderde verhouding tussen Zuid-Afrika en Nederland toen hij aankondigde dat zijn land zich in de toekomst vooral gaat concentreren op het universitaire onderwijs in Zuid-Afrika en dan met name het technisch onderwijs. De Technische Universiteit Delft en de Landbouw-Universiteit Wageningen worden in dit verband genoemd. Verder zei hij dat er op grond van een gesprek, begin 2008, tussen de voormalige staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Frans Timmermans en de Zuid-Afrikaanse minister van kunst en cultuur, Pallo Jordan, besloten is om meer aandacht te geven aan het Afrikaans. Nederland ziet zichzelf hier vooral als bruggenbouwer en de Nederlandse ambassade in Zuid-Afrika moet naast de normale diplomatie ook meer aandacht geven aan culturele diplomatie. De Vos was kort na zijn ambtsaanvaarding erg geschrokken van de slechte staat van het Zuid-Afrikaanse onderwijs. Nederland zal onderwijs in de moedertaal, ook in het Afrikaans, van harte steunen.

Kwesi Kwaa Prah noemde in zijn toespraak het Afrikaans één van de drie taalwonderen (de andere twee zijn het Bahasa Indonesia en het Hebreeuws) van de wereld, in een kort tijdbestek van vijftig jaar ontwikkelde Afrikaans zich van een huis-tuin-en-keukentaal tot een wetenschappelijke en intellectuele taal die op hetzelfde niveau kon meedingen met elke andere wereldtaal.

Hij verwees naar nog twee andere belangrijke zaken. Afrikaans is van Afrika en de meerderheid van zijn sprekers zijn donkerkleurig. Hun bijdrage aan Afrikaans is van onschatbare waarde, vooral in de provincie van West-Kaapland worden voortdurend nieuwe woorden en begrippen aan de taal toegevoegd. En tot slot verwees hij naar een belangrijke realiteit: de bewoners van Afrika zullen nooit werkelijk verder kunnen komen als ze niet hun eigen talen - naast de koloniale talen zoals Engels en Frans - als ontwikkelingsinstrument aanwenden. In dit opzicht kunnen ze veel leren van het Afrikaans.

Conclusie

Allereerst kan in het algemeen gesteld worden dat op de conferentie duidelijk bleek dat de "droogte" in de relatie tussen Zuid-Afrika enerzijds en Nederland en Vlaanderen anderzijds voorbij is. Afwijzing en isolatie heeft plaats gemaakt voor een vreugdevolle herontdekking. Wie zou een aantal jaren geleden hebben kunnen voospellen dat voetballiefhebbers tijdens het WK-voetbal t-shirts kunnen dragen met Nederlandse en Afrikaanse teksten ("Het is tijd voor een voetbalfeestje/Dis tyd vir 'n sokkermakietie")?

Maar deze herontdekking vindt wel plaats in een andere wereld. Thans wordt erkend dat het Afrikaans net zoveel deel is van de gekleurde bevolking als van de witte. Alle Afrikaanssprekenden vechten steeds meer samen en als gelijke partners voor het behoud van hun taal, hoewel dit proces nog in volle gang is.

En ten tweede blijft de herontdekking niet steken bij een warm gevoel, maar wordt zij ook vertaald in praktische ondersteuning van Afrikaanstalig onderwijs en opleiding in de breedste zin van het woord.

De Afrikaanse taal word hier zo een ontwikkelingsinstrument die zijn sprekers in economische en sociale zin opheft en emancipeert. En het werkt naar twee kanten: Help de sprekers van een taal met hun ontwikkeling en je verzekert daardoor dat hun taal ook blijft bestaan.

Ad 3: Na de conferentie: wat is de beste strategie om het hoofddoel van de conferentie ook in de praktijk te verwezenlijken?

Aan het eind van de conferentie gingen de meeste deelnemers waarschijnlijk met een warm en positief gevoel naar huis.

Het gaat er nu om om dat warme gevoel te vertalen in praktische en vooral gecoördineerde actie.

De ATR en Solidariteit hebben sinds twee jaar een bureau in Nederland en Vlaanderen, Afrinetwerk. Dit bureau kan na de conferentie als aanspreekpunt dienen en bijvoorbeeld via een inschrijving op linked-in de juiste organisaties bij elkaar brengen en alle deelnemers en andere belangstellenden voortdurend op de hoogte houden van nieuwe ontwikkelingen en vooral de vordering van de projecten die op de conferentie besproken zijn. Wanneer een Nederlandse of Vlaamse organisatie besluit om een zeker project te steunen, kan dat via de onlangs opgerichte Stichting Solidariteitsfonds voor Afrikaans. De oprichtingsakte en de inschrijving bij de Kamer van Koophandel zijn op aanvraag voor iedereen ter inzage.

Voorgestelde acties:

1. Alle deelnemende organisaties geven aan óf en welk van de gepresenteerde projecten zij zouden willen steunen. Ook geven zij aan hoe en eventueel met hoeveel geld zij een project willen steunen. Indien zij dit nog niet hebben beslist dan geven zij aan wanneer hierover uitsluitel gegeven zal worden.

Einddatum: medio augustus

Coördinatie: Ingrid Scholtz

2. Afrinetwerk zorgt ervoor dat de deelnemende organisaties terugkomen op de hierboven gestelde vraag (coördinatiepunt) en checkt of aanvullende informatie over de projecten noodzakelijk is. Zo ja, dan zal Afrinetwerk ervoor zorgen dat die informatie er komt of dat de Nederlandse/Vlaamse organisatie direct contact gebracht wordt met de organisatie van het Zuid-Afrikaanse project.

Einddatum: eind augustus (eerste inventarisatieronde)

Coördinatie: Ingrid Scholtz

3. De start van een loodsproject scholenuitwisseling door de Marnix, waarbij gebruik gemaakt wordt van het advies van Susan van der Rhee. Na een proefperiode kan het project dan geëvalueerd worden.

Einddatum: nader te bepalen

Coördinatie: nog te bepalen

4. Fondswerving ten behoeve van het Fees vir Afrikaans in Nederland in 2011 mogelijk in combinatie met een Vlaamse variant (eventueel de dag erna).

Feest staat nu gepland voor 16 april 2011.

Einddatum: 16 april 2011

Coördinatie: Joris Cornelissen

5. Vaststellen van een gecoördineerd en praktische aanpak om Afrikaanstalig Hoger onderwijs aan te bieden aan Nederlandstaligen en Nederlandstalig onderwijs aan Afrikaanstaligen

Einddatum: nader te bepalen

Coördinatie: nog te bepalen

Na medio augustus: het bepalen van vervolgacties, inclusief het op de hoogte houden van deelnemende organisaties

Doelstelling 1: om per 1 november 2010 minimaal één Nederlandse/Vlaamse organisatie aan ieder ingediend project gekoppeld te hebben waarbij sprake is van (substantiële) financiële steun.

Doelstelling 2: komend jaar: evaluatie van het Marnixinitiatief (uitwisseling school) en verdere uitbreiding bespreken.

Doelstelling 3: eerste Afrikaanse feest in Nederland te houden (vóór juli 2011)

Doelstelling 4: Plan van aanpak voor 'meer uitwisseling hoger onderwijs' (zie actiepunt 5) en daarna uitvoering geven aan het plan.

Twee praktische voorbeelden:

1. De WAT van Willem Botha wil graag samen met het ministerie van onderwijs van de provincie West-Kaapland op alle scholen Afrikaanstalige software introduceren. De eerste fase van het project is de opleiding van leerkrachten van 100 scholen. Dit kost 160 000 rand, ongeveer R150 000. Welke organisaties in Nederland en Vlaanderen zouden financieel in staat zijn om zo'n project te steunen en bij welke organisaties past zo'n project? In dit geval lijken de Nederlandse Taalunie, de Stichting Leren Lezen en de onderwijsafdeling van Vlaanderen Internationaal mogelijke partners.
2. De Nederlandse regering en een aantal Nederlandse bedrijven hebben belangstelling in een project dat de havenfaciliteiten in Saldanhaabaai wil uitbreiden. Dit project heeft technische mensen nodig en moet ook werk verschaffen aan mensen in de directe omgeving. Sol-Tech van Solidariteit en de SBA die talrijke onderwijsprojecten in de omgeving hebben, zouden dus contact moeten krijgen met de initiatiefnemers van dit project. Deelnemende Nederlandse bedrijven kunnen bijvoorbeeld beurzen beschikbaar stellen aan geschikte kandidaten die in ruil voor die hulp na afloop van hun opleiding een aantal jaren gaan werken in Saldanhaabaai. Het bedrijf is verzekerd van werknemers en de Zuid-Afrikaanse economie vaart er wel bij.

Niemand kan nu al voorspellen of de conferentie over 50 jaar als een historisch moment gezien zal worden, maar hij kan wel de geschiedenis ingaan als het beginpunt van een meer positieve fase in de verhouding tussen de sprekers van het Nederlands en de sprekers van het Afrikaans.

Om het Afrikaans definitief uit zijn internationale isolement te halen is volgehouden en gecoördineerde actie dringend noodzakelijk. Dit is de boodschap die de sprekers bij de conferentie van 28 mei de wereld wilden insturen.

Het voortzettingscomité

Wiete Hopperus Buma

Joris Cornelissen

Ena Jansen

Koen Pauli

Ingrid Scholtz